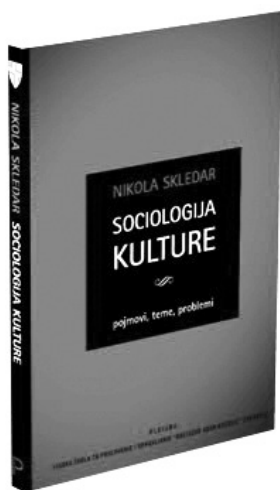


Nikola Skledar

## Sociologija kulture – pojmovi, teme, problemi

Plejada, d.o.o., Zagreb; Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti „Baltazar Adam Krčelić“, Zaprešić 2012., 264 str.



Knjiga dr. sc. Nikole Skledara *Sociologija kulture – pojmovi, teme, problemi* stanovita je kompilacija njegovih već objavljenih radova. Tekstovi su posebno prepravljani i usustavljeni u svrhu ispunjavanja didaktičko-metodičkih standarda sveučilišnoga udžbenika. Kao takav, namijenjen je za studijski predmet Sociologija kulture te njemu srodne kolegije, odnosno komplementarne ili supsumirane discipline. Uz predgovor i uvod, knjiga se sastoji od triju dijelova. Prvi je dio „školski“, kako kaže autor, te izlaže opće značajke sociologije kao znanosti o društvu, baveći se i ostalim kulturolozijskim disciplinama i teorijama kulture. U drugom dijelu autor elaborira teorijske, praktične i aktualne kulturolozijske pojave i probleme. Prva dva dijela čine temeljnu udžbeničku građu, dok sadržaj trećeg dijela čine osvrti na fundamentalna kulturolozijska djela.

Skledar u uvodu razmatra pojmove čovjeka i *kulture* te njihov međusobni odnos. Čovjek je proizvođač, ali i proizvod kulture. Autor postavlja pitanja o smislu, ulozi i položaju čovjeka u kozmosu. Održanje i humaniziranje čovjekovih prirodnih danosti, oplemenjivanje i napredak ljudskog opstanka, osnovni je smisao duhovne kulture. Čovjekov duh organizira se i usustavljuje putem jezika, mita, magije, religije, umjetnosti, filozofije i znanosti, a sveobuhvatan i holistički pristup spram navedenog obuhvaćen je jednim terminom – *kulturologija*. Autor govori i o pojmu *civilizacije*, uspoređujući ga i razlučujući od pojma kultura (civilizacija kao materijalna kultura, a kultura u užem smislu riječi kao isključivo duhovna kultura). Iznosi i tipologiju definicija kulture, dijeleći ih na pozitivističke, normativističke, metafizičke, kulturalističke i naturalističke. Izdvojit ćemo jednu od ponuđenih definicija kulture: to je skup svih procesa i tvorevina što su nastale kao rezultat materijalne i duhovne čovjekove invencije.

Prvi dio knjige nosi naslov *Opća znanost o društvu kao okvir sociologije kulture*. U ovom dijelu autor odgovara na pitanje što je *sociologija* (globalna, najopćenitija znanost o društvu), razmatra njezin metateorijski značaj te je povezuje (i uspoređuje)

s filozofijom, psihologijom, ekonomijom i poviješću. Govoreći o sociologiji kao znanosti, objašnjava značenje društvenih funkcija, društvenih uloga i statusa, društvenosti, društvenih organizacija, društvenih institucija, društvenih normi i društvenih procesa. Prikazuje razvoj društvenih zajednica od roda i plemena do naroda i nacije te razlikuje pojam društva od pojma države. Autor iskazuje potrebu zasnivanja „teorije teorije“ koja bi objasnila postojeće sociologijske teorije i orijentacije te njihovo utemeljenje (metasociologija).

Kako granice ljudskog duha nadilaze granice „čiste“ znanstvene metode, znanost o društvu mora biti povezana s filozofijom. Ona se, kao i ostale znanosti, rodila iz filozofije i s njome ima zajedničku povijest: društveni fenomeni i njihova bit najprije su bili predmetom filozofijskih refleksija i objekcija (predmet je filozofije „sve što jest“). Sociologija je posebno povezana sa socijalnom filozofijom i filozofijom povijesti kao filozofijskim disciplinama. Za proučavanje čovjeka važni su i njegovi unutarnji (mentalni) procesi, pa psihologija kao znanost daje odgovore na neke od postavljenih pitanja o čovjeku. Prije prvog svjetskog rata razvija se socijalna psihologija. Pod utjecajem Freuda i individualne dubinske psihologije pripadnici neopsihoanalitičke škole kritiziraju društvenu okolinu i njezin negativan utjecaj na pojedinca. Sociologija i povijest koriste istu istraživačku metodu (povijesno-komparativnu), dok ekonomija pruža uvid u različite oblike društvene razmjene.

U potpoglavlju *Sklop kulturolozijskih disciplina* Skledar opisuje značajke sociologije kulture i sociokulturne antropologije te ih na kraju uspoređuje. Pojašnjava i odnos sociokulturne antropologije s filozofijskom i biologijskom antropologijom. Sociologija kulture proučava vezu društva i kulture, kao i njihov međusobni utjecaj (društveni uvjeti utječu na kulturu, a kultura utječe na društveni život). Metoda sociologije kulture razumijevanje je i tumačenje smisla i značenja kulturnih pojava i duhovnih tvorevina. Kultura kao povijesni proizvod ima metafizički značaj: ljudske tvorevine nastavljaju trajno opstojati, neovisno od njihova stvaratelja i povijesno-društvenog trenutka nastanka. Autor posebno prikazuje grane sociologije kulture, a to su sociologija umjetnosti (s posebnim osvrtom na sociologiju književnosti), sociologija religije i sociologija spoznaje. Bavi se i fenomenom masovne kulture te procesima kulturnih promjena (enkulturacijski procesi, akulturacija i kulturna rezistencija). Sociokulturna antropologija humanistička je znanost o čovjeku i njegovoj kulturi i proučava totalnog čovjeka kao proizvođača, ali i proizvod kulture. Nastoji istraživati sličnosti i različitosti kultura naroda na zemlji od povijesnih početaka do danas. Sociologija kulture i sociokulturna antropologija različiti su pristupi ljudskoj zbilji, koji se međusobno nadopunjuju i prožimaju. Dok sociokulturna antropologija sintetizira cjelokupno ljudsko iskustvo, sociologija kulture bavi se (samo) društvenom dimenzijom. Tako je prema klasifikaciji znanosti po stupnju općenitosti Malinowskog i Maussa sociokulturna antropologija iznad sociologije kulture. Nadalje, autor objašnjava klasične (temeljne) teorije kulture – evolucionističku, difuzionističku, funkcionalističku i strukturalističku, a ne zaobilazi ni novije orijentacije u teoriji kulture (kognitivna teorija, neofunkcionalizam, neomarksizam, teorije sukoba, poststrukturalizam, postmodernizam). Evolucionizam, kao biologijska teorija o razvitku društva i kulture, ističe mentalno jedinstvo ljudskoga roda i kulture, s naglaskom na racionalnost kao ključnu čovjekovu osobinu. Difuzionistička teorija suprotnog

je stajališta, ističe važnost iracionalnog i emotivnog. Karakteristika funkcionalizma promatranje je sociokulturnih činjenica u funkciji koju imaju za održavanje kolektivnog (društvenog) života. Strukturalizam se bavi urođenim i trajnim strukturama koje leže u temeljima svih društava i kultura (strukturalna antropologija C. Lévi-Straussa).

U posljednjem potpoglavlju Skledar se bavi teorijsko-metodologijskim problemima sociologije kulture, objašnjavajući opće i posebne istraživačke metode te odnos teorije i empirije u sociologijskome pristupu kulturi. Kritički se odnosi spram krajnosti *psihologizma* (nominalističko shvaćanje po kojem su važni samo pojedinci) i *sociologizma* (realističko shvaćanje po kojem je društvo nadređeno pojedincima) kao i precjenjivanja uloge kvantitativne paradigme u istraživanju (skupljački empirizam) ili pak precjenjivanja uloge teorije (teorijski konstruktivizam). Zaključuje da se kultura treba proučavati povijesno, usporedno, strukturalno i funkcionalno, a potreban je holistički, hermeneutički i interdisciplinarni pristup.

U drugom dijelu knjige, koji nosi naslov *Aktualne teme sociologije kulture i znanosti o kulturi općenito*, autor opisuje suvremene sociokulturne pojave i probleme: simbole i kulturni identitet, globalizaciju, odnos kulture i etniciteta te društvenog razvoja i rata, izobrazbu i odgoj te umjetnost i tehniku kao sastavnice kulture, religijsku kulturu i vjeronauk (kao školske predmete), odnos znanosti i medija (etos duhovne znanosti), sociokulturne promjene i vrednote te položaj žene i obitelji. Skledar se bavi razvojem čovjekova identiteta (id-entitet = istovjetnost sa sobom) kroz simboličku komunikaciju i interakciju. Uz osobni kulturni identitet razvijaju se i kolektivni identiteti, posebice nacionalni kulturni identitet. Autor razmatra posljedice globalizacije na nacionalni i kulturni identitet (mogu biti pozitivne i negativne) te oblikovanje kulturnih posebnosti kod različitih etničkih skupina.

U potpoglavlju *Kultura, društveni razvoj i rat* opisuju se procesi socijalne dinamike, koji mogu označavati razvitak (progres) ili nazadovanje (regres). Spominju se procesi poput reforme i revolucije, ali i rat kao krajnji, najdrastičniji oblik društvenih i političkih sukoba (autor u nekoliko navrata govori o povijesti čovječanstva kao dijalektičkoj igri stvaranja i razaranja). Važne su sastavnice kulture izobrazba i odgoj, koji su danas gotovo u potpunosti preuzele odgojno-obrazovne institucije. Pojmovi izobrazbe i odgoja odnose se na oblikovanje, njegovanje i učenje čovjeka da raste i razvija se u tjelesnom, moralnom, estetskom, intelektualnom i duhovnom aspektu. U kontekstu odgoja i obrazovanja, Skledar govori o religijskoj kulturi i vjeronauku kao mogućim školskim predmetima. Zalaže se za religijsku kulturu kao obvezan predmet (predlažući i okvirni program predmeta) koji bi ispunio demokratske i pluralističke zahtjeve kroz interdisciplinarni i transdisciplinarni pristup (filozofija religije, sociologija religije, psihologija religije i povijest religije). Prema autoru, dogmatsko jednoulje zastupljeno na konfesionalnom vjeronauku ne može primjereno nadomjestiti religijsku kulturu.

Sljedeća potpoglavlja problematiziraju teorijske pristupe umjetnosti (realistički i subjektivistički pristup) te tehniku kao čovjekovo inteligentno mijenjanje prirode i ovladavanje njome. Nadalje, raspravlja se o prezentaciji znanosti u medijima, a postoji nekoliko shvaćanja o angažiranosti i odgovornosti intelektualaca, od kojih su

dva glavna (ujedno i oprečna): prvo – znanstvenici trebaju istupati u medije, i drugo – znanstvenici ne smiju aktualno sudjelovati u javnom životu, pogotovo ne u politici. U potpoglavljima s tematikom vezanom za sociokulturne promjene autor govori o dinamičkom odnosu kulture i društva, baveći se vrednotama općenito (aksiologija kao filozofijska disciplina) i različitim oblicima promjene vrednota, uključujući i religijske promjene te uzroke tih promjena na određenom prostoru. Objašnjava integracijske i dezintegracijske procese, kao i proces tranzicije u kojemu se našla i Hrvatska nakon Domovinskog rata. Na kraju drugog poglavlja autor razmatra položaj žene i obitelji te odnos spolova u arhaičnom i sadašnjem društvu, govoreći o dodijeljenim i naučenim ulogama i pravilima ponašanja, biološkičkoj podjeli na muške i ženske poslove, ali i nekim suvremenijim društvenim pojavama.

U trećem i posljednjem dijelu knjige, pod nazivom *Značajna kulturološkijska izdanja*, autor donosi osvrite na šest djela s područja kulturologije, odnosno sociologije kulture i/ili sociokulturne antropologije. Radi se o četirima knjigama jednog autora, jednoj dvoautorskoj knjizi i jednom zborniku radova prevedenom na hrvatski jezik. *Uvod u znanost o kulturi* E. Kalea naš je prvi udžbenik iz kulturologije. U njemu je opisana osebnost kulturne zbilje tumačenjem kulturnih uzoraka, obrazaca, procesa i oblika (svjetonazori, vrednote, ustanove, statusi i pravila i tako dalje). Međutim Skledar primjećuje kako neki pojmovi (i odnosi pojmova) nisu dovoljno određeni, nisu navedene posebne istraživačke metode i izostavljena je strukturalistička teorija kulture. Daje vrlo pozitivnu recenziju za djelo *Kultura i povijest: socio-kulturno antropološki aspekt hijerarhizacije kulture* autorice S. Čolić. Autorica govori o višestrukom ispreplitanju kulture i povijesti. Ne pristaje na globalističke i univerzalističke koncepcije kulturnoga razvoja i zalaže se za antropološkijski koncept kulture koji treba obuhvatiti totalnu čovjekovu egzistenciju. Skledar ističe kako je ovo prvi sustavan rad o hijerarhizaciji kulture. Sljedeća dva izdanja bave se umjetnošću – *Umjetnost i povijesni svijet* V. Mikecina i *Filozofija moderne umjetnosti: onto-antropološkijski i socio-kulturni pristupi* M. Labusa. Mikecin obuhvaća problematiku umjetnosti kroz šest različitih poglavlja (uz sedmo poglavlje *Kultura i domovinski rat* kao dodatak), dok Labus pokušava objasniti fenomen umjetnosti 20. stoljeća osvrtima na kapitalna djela o modernoj umjetnosti (glazba, arhitektura, odnos filozofije i umjetnosti i ostalo). *Drugi i sličan: pogledi na etnologiju suvremenih društava* zbornik je radova sa simpozija Socijalna antropologija i etnologija Francuske iz 1987. godine. Preveden je na hrvatski jezik kao obogaćenje prijevodnog fonda s toga područja. Posljednje djelo za koje Skledar piše osvrt knjiga je G. R. Marcusa i M. J. Fischera pod nazivom *Antropologija kao kritika kulture*. Autor zaključuje kako socijalna ili kulturna antropologija ne treba uvijek preuzimati gotove filozofijsko-antropološkijske pretpostavke o čovjeku, već treba i „sama“ razmišljati, na temelju vlastitih istraživanja.

*Sociologija kulture: pojmovi, teme, problemi* odlično je napisan udžbenik za predmet Sociologija kulture ili njemu srodne kolegije. Autor sustavno izlaže građu predmeta u prvome dijelu, detaljno objašnjavajući i uspoređujući sve potrebne pojmove i termine, krenuvši od općeg određenja čovjeka i kulture, sociologije kao znanosti o čovjeku, kulturologije, sociologije kulture i sociokulturne antropologije. Drugi dio pruža uvid u zaista sve relevantne pojave i probleme suvremene znanosti o kulturi,

dok treći dio (dodatak s osvrtima) predstavlja nadopunu udžbeniku te upućuje i motivira čitatelje na daljnje proučavanje literature iz ovoga područja.

**Nikolina Matoš**

*Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu;  
Odsjek za Glazbenu pedagogiju*